

Postoje českých učitelů k venkovní výuce

Mgr. Karel Nepraš

Úvod

Venkovní výuka představuje v současné době rostoucí segment českého edukačního prostředí. Zatímco v některých zemích je trvale etablovanou a do značné míry emancipovanou formou dlouhodobě podrobovanou intenzivnímu pedagogickému výzkumu, v českém prostředí je řada aspektů venkovní výuky dosud málo známá. Didaktické přístupy spojené s učením venku získávají v posledních letech u pedagogické veřejnosti vzrůstající podporu. Dobře dokumentovatelný je rostoucí zájem o venkovní aktivity zejména v předškolním prostředí (Lesnims.cz, 2019), ale také na základní škole venkovní výuka v současnosti vykazuje známky potenciálu dynamického vývoje. Předkládaný text věnovaný postojům českých učitelů k venkovní výuce tak má jednoduchou ambici vykrýt některá bílá místa na mapě znalostí o venkovní výuce v českých zemích.

Vymezení pojmu

V následujícím textu je dominantně využíván termín *venkovní výuka* a další odvozené tvary odkazující na anglické termíny *outdoor learning*, *outdoor education*, *fieldwork* (Rickinson et al., 2004; Dillon et al., 2006; Miller, 2017 a řada dalších). V některých českých publikacích je pojem venkovní výuka zastupován také termínem *terénní výuka* (např. Činčera et Holec, 2016). Dalšími používanými tvary výše zmíněných hlavních pojmů jsou například *učení venku*, *učení venku v přírodě*, *venkovní učení*, *venkovní vzdělávání*, *terénní vyučování* apod. (např. Daniš, 2018).

Venkovní výuka představuje především organizační formu spojenou s pobytem žáků a studentů ve venkovním prostředí, ať už se jedná o školní zahradu, blízké okolí místa školy, nebo vzdálené krajiny na školách v přírodě či zážitkových akcích. Podle Rickinsona et al. (2004) zahrnuje pojem venkovní výuka v obecném pojetí nejrůznější typy organizovaného učebního procesu realizovaném ve venkovním prostředí. V českém kontextu Hofmann et al. (2011) definují terénní výuku jako „komplexní výukovou formu, která v sobě zahrnuje progresivní vyučovací metody (pozorování, pokus, laboratorní činnosti, projektovou metodu, kooperativní metody, metody zážitkové pedagogiky) a různé organizační formy výuky, jako jsou terénní cvičení, výcvikové kurzy, exkurze, tematické školní výlety, expedice“. Činčera et Holec (2016) pak pojmem venkovní výuka zahrnují školní a mimoškolní vzdělávací aktivity na školních zahradách a pozemcích, adaptační kurzy, školy v přírodě a další programy zaměřené na rozvoj vztahů ve třídě, místně zakotvené učení a komunitně orientované projekty, terénní exkurze a programy organizované školou a krátkodobé a pobytové programy organizované externími subjekty.

Venkovní výuku v nejširším pojetí je tedy možné definovat jako organizační formu učebního procesu spojenou s pobytem edukantů ve venkovním prostředí.

Metodika

V letech 2019 a 2020 byla realizována dvě dotazníková šetření mezi učitelkami a učiteli v mateřských školách a na 1. stupni základních škol. Celkem se podařilo získat odpovědi od 198 respondentů, z toho 149 vyučujících na 1. stupni ZŠ a od 49 učitelek mateřských škol.

Během prvního dotazníkového šetření reagovalo na výzvu k jeho vyplnění 105 respondentů. V souboru 14 otázek byl zjišťován postoj k benefitům a limitům venkovní výuky a dále pak reálná a preferovaná četnost venkovní výuky v rámci pedagogické praxe.

V rámci druhého dotazníkového šetření odpovídalo 93 respondentů. V tomto případě se jednalo o robustní dotazník, sestávající z více částí. Vlastnímu tématu venkovní výuky bylo věnováno 10 otázek opět zaměřených na benefity a limity venkovní výuky a na reálnou a preferovanou četnost venkovní výuky v pedagogické praxi. Nově byly doplněny otázky zabývající se vnímáním pohody během výukového procesu ve venkovním a vnitřním prostředí. K tomu bylo připojeno dalších 17 otázek zahrnujících 3 subškály učitelské self-efficacy (Smetáčková et al., 2017), konkrétně subškály pedagogického přístupu, žákovské rozmanitosti a kolegiální spolupráce.

Odpovědi v dotaznících byly nejčastěji nastaveny v rámci pětistupňových Likertových škál. V níže připojeném stručném přehledu výsledků jsou připojeny pro lepší představu aritmetické průměry odpovědí převedených do číselné podoby, když odpovídají hodnotám od *zcela souhlasím* (1) po *zcela nesouhlasím* (5). Vzhledem k tomu, že jsou zde shrnuty informace ze dvou nestejných dotazníků, je za každým dílčím výsledkem pro informaci uveden také počet odpovědí, ze kterého uvedené výsledky vychází.

Stručný souhrn výsledků

Výstupy z dotazníkových šetření přinesly soubor pozoruhodných zjištění. Zčásti se může jednat o potvrzení předpokládaných, ale do této doby nedokumentovaných faktů, některá zjištění jsou ale zcela nová a dosud nezaznamenaná.

Při venkovní výuce se cítí učitelé v průměru lépe (1,3), než při výuce ve školní třídě (2,1). Rozdíl je o něco větší u učitelek mateřských škol (1,2 vs. 2,2) a menší u vyučujících na 1. stupni ZŠ (1,3 vs. 2,0). N=93.

Učitelky a učitelé výrazně souhlasí s tím, že venkovní výuka baví děti více než výuka v prostředí školní třídy (1,5), výrazně souhlasí s tím, že venkovní výuka více podněcuje zájem o učení (1,8). O něco méně silné je přesvědčení o realizovatelnosti všech vyučovacích předmětů základní školy ve venkovní výuce (2,2), v tomto čísle se však ukrývá podstatný rozdíl mezi vyučujícími na 1. stupni ZŠ, kteří výrazně souhlasí s tím, že lze všechny předměty realizovat (1,9), zatímco učitelky mateřských škol jsou v této otázce mnohem méně přesvědčené (2,6). Méně výrazné, ale stále převažující je ještě mínění o tom, že rámcový vzdělávací program venkovní výuku umožňuje (2,3). Spíše již neutrálně se pak vyučující staví k tvrzení, že venkovní výuka snižuje množství kázeňských problémů oproti výuce ve školní třídě (2,8). N=198.

Nejčastější faktory, které učitelky a učitelé uvádějí jako limitující ve vztahu k venkovní výuce, jsou klimatické podmínky, respektive počasí (61,3 %), venkovní zázemí a prostředí v okolí školy (30,1 %), přístup a podpora ze strany vedení školy (16,1 %), připravenost a ochota pedagogů realizovat venkovní výuku (14,0 %), nedostatek času (12,9 %) a nedostatečná vybavenost, případně chybějící pomůcky (11,8 %). N=93.

Učitelé ve výstupech obou dotazníků deklarují zájem využívat venkovní výuku častěji, než ji aktuálně využívají během vlastní pedagogické praxe. N=198.

Učitelky mateřských škol využívají aktuálně venkovní výuku častěji, než učitelky a učitelé na 1. stupni ZŠ. Deklarovaný zájem o optimální využívání venkovní výuky je ale u obou skupin srovnatelný. N=93.

Učitelky a učitelé, kteří vnímají benefity venkovní výuky jako významnější, mají vyšší skóre učitelské self-efficacy. Platí to jak za všechny tři subškály zařazené do dotazníku dohromady, tak v rámci dílčích subškál zvlášť. Z analýzy datového souboru vyplývá, že za tento rozdíl je zodpovědná skupina vyučujících na 1. stupni základní školy, zatímco u učitelek mateřských škol tato korelace patrná není. N=93.

Literatura

Činčera J., Holec J. (2016): Terénní výuka ve formálním vzdělávání. – *Envigogika*, 11(2).
doi: 10.14712/18023061.533

Daniš, P. (2018). Tajemství školy za školou: Proč učení venku v přírodě zlepšuje vzdělávací výsledky, motivaci a chování žáků. – Ministerstvo životního prostředí, Praha. 122 p.

Dillon, J., Rickinson, M., Teamey, K., Morris, M., Choi, M., Y., Sanders, D., Benefield, P. (2006): The value of outdoor learning: evidence from research in the UK and elsewhere. *School Science Review*, 87(320), 107–111.

Hofmann, E., Trávníček, M., & Soják, P. (2011). Integrovaná terénní výuka jako systém. In T. Janík, P. Knecht, & S. Šebestová (Eds.), *Smíšený design v pedagogickém výzkumu: Sborník příspěvků z 19. výroční konference České asociace pedagogického výzkumu* (s. 310–315). Brno: Masarykova univerzita.

Lesnims.cz (2019). Historie lesních MŠ [online]. [cit. 12. 06. 2019].
Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/historie-lesnich-ms.html>

Miller, B., G. (2017). Outdoor Learning. In: Pepler, K. (2017). *The SAGE Encyclopedia of Out-of-School Learning*. – SAGE Publications, Inc., 560–561. doi: 10.4135/9781483385198.n216

Rickinson, M., Dillon, J., Teamey, K., Morris, M., Choi, M. Y., Sanders, D. and Benefield, P. (2004). *A review of research on outdoor learning*. Preston Montford, Shropshire: Field Studies Council.

Smetáčková, I., Topková, P., Vozková, A. (2017). Vývoj a pilotáž škály učitelské self-efficacy. *Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání*. 7(2): 26–46.